

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Павлюх Ольги Анатоліївни на дисертацію Зражевського Олександра Володимировича «Кримінально-правове забезпечення протидії корупції» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Актуальність теми дисертації. Актуальність теми дисертаційного дослідження «Кримінально-правове забезпечення протидії корупції» визначається тим, що корупція продовжує залишатися одним із найбільш небезпечних соціально-правових явищ, яке негативно впливає на належне функціонування державного апарату, ефективність публічного управління, економічну стабільність, реалізацію прав і свобод людини та довіру суспільства до державних інституцій. Небезпека корупції не обмежується завданням матеріальної шкоди, оскільки її поширення призводить до деформації механізмів прийняття управлінських рішень, використання владних і службових можливостей у приватних інтересах, неефективного розподілу публічних ресурсів та послаблення спроможності держави виконувати свої функції. У зв'язку із цим важливе місце в системі протидії корупції належить кримінально-правовим засобам, спрямованим на запобігання та реагування на найбільш суспільно небезпечні форми корупційної поведінки.

Необхідність дослідження цієї проблематики обумовлюється також динамічним розвитком антикорупційного законодавства та постійним удосконаленням правових механізмів протидії корупції. Тісний взаємозв'язок положень кримінального законодавства із законодавством про запобігання корупції, публічну службу, фінансовий контроль, декларування та врегулювання конфлікту інтересів зумовлює необхідність забезпечення системності й правової визначеності відповідного нормативного регулювання. У цьому контексті актуальними залишаються питання визначення поняття та

змісту корупційних кримінальних правопорушень, їх систематизації та класифікації, встановлення об'єктивних і суб'єктивних ознак відповідних складів, відмежування від суміжних правопорушень та вирішення проблем кримінально-правової кваліфікації.

Особливого значення кримінально-правова протидія корупції набуває в умовах воєнного стану. Перерозподіл значних фінансових ресурсів на потреби оборони і безпеки, реалізацію державних закупівель, підтримку населення та відновлення пошкодженої інфраструктури, а також необхідність оперативного прийняття управлінських рішень формують нові та посилюють уже існуючі корупційні ризики. За таких умов наслідки корупційних кримінальних правопорушень можуть виходити за межі суто майнової шкоди та негативно позначатися на забезпеченні обороноздатності держави, функціонуванні критичної інфраструктури й реалізації суспільно важливих державних програм. Відповідно, актуалізується необхідність пошуку ефективної моделі кримінально-правового реагування, яка забезпечувала б невідворотність відповідальності за корупційні діяння та водночас відповідала принципам законності, справедливості, пропорційності й правової визначеності.

Вагомим чинником актуальності теми є також перспективи післявоєнного відновлення України, яке супроводжуватиметься використанням значних обсягів бюджетних коштів, міжнародної фінансової допомоги та інвестиційних ресурсів. За таких обставин особливої ваги набуває створення дієвих правових механізмів захисту публічних ресурсів від корупційних посягань. Одночасно європейська інтеграція України та виконання взятих міжнародних зобов'язань потребують подальшого вдосконалення національної системи протидії корупції відповідно до міжнародних та європейських антикорупційних стандартів.

Викладені обставини, а також важливість розв'язання представленої у роботі проблеми, визначили вибір теми дисертації та її актуальність.

Наукова новизна результатів дослідження.

Низка сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і є певним внеском у наукове забезпечення запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації.

У дисертації пропонується ряд нових, концептуальних у теоретичному плані і важливих у практичному відношенні пропозицій.

Так, автором сформульовано низку нових, концептуально значущих у теоретичному аспекті та важливих у практичному відношенні положень, висновків і пропозицій, спрямованих на розвиток теоретичних засад та вдосконалення кримінально-правового забезпечення протидії корупції в Україні. Науковий інтерес становлять запропоновані автором підходи до уточнення понятійно-категоріального апарату у цій сфері, зокрема змісту поняття «корупційне кримінальне правопорушення», а також удосконалення систематизації та класифікації відповідних кримінальних правопорушень. Важливими є положення щодо визначення особливостей об'єктивних і суб'єктивних ознак складів корупційних кримінальних правопорушень, у тому числі ролі мотиву та мети під час їх кримінально-правової оцінки. Окремої уваги заслуговують авторські висновки щодо оцінювання ефективності кримінально-правових засобів протидії корупції та покарання з позиції його реального загально- і спеціально-превентивного впливу, а також пропозиції щодо подальшого вдосконалення відповідного законодавства.

Теоретичну та практичну цінність мають результати порівняльно-правового аналізу, на підставі яких визначено можливості адаптації позитивного зарубіжного досвіду до національної правової системи, а також положення щодо значення міжнародних механізмів антикорупційного моніторингу для розвитку кримінально-правової політики України.

Сукупність сформульованих положень характеризує роботу як комплексне дослідження, результати якого мають значення як для подальшого розвитку кримінально-правової доктрини, так і для вдосконалення законодавства та практики його застосування у сфері протидії корупції.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Автор дисертації запропонував чітке визначення об'єкту, предмету та мети дослідження. Вони є зрозумілими і відповідають завданням, які були поставлені перед здобувачем. У свою чергу, завдання повністю знайшли вирішення у результатах наукового дослідження та публікаціях автора дослідження.

Автор на достатньо високому рівні опанував методологію наукової діяльності.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих дисертантом матеріалів свідчить про відносно високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального права та кримінології і сприяла досягненню поставленої мети та завдань. Діалектичний метод застосовано для дослідження розвитку кримінально-правових засобів протидії корупції у взаємозв'язку зі змінами суспільних відносин, державної антикорупційної політики, міжнародних зобов'язань та євроінтеграційних процесів. За допомогою методів аналізу та синтезу, індукції та дедукції опрацьовано наукові підходи до розуміння корупції та корупційних кримінальних правопорушень, визначено їх основні кримінально-правові ознаки та узагальнено проблеми застосування відповідних норм. Історико-правовий метод використано для з'ясування генезису законодавства про кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення та виокремлення основних етапів його становлення і розвитку, а системно-структурний – для дослідження системи таких правопорушень, визначення критеріїв їх класифікації та взаємозв'язків між окремими кримінально-правовими заборонами. Формально-юридичний метод дав можливість проаналізувати положення Кримінального кодексу України та антикорупційного законодавства, встановити зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак відповідних складів кримінальних правопорушень, виявити нормативні колізії, прогалини та проблеми кримінально-правової кваліфікації. Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення національного та зарубіжного законодавства і визначення можливостей використання позитивного іноземного досвіду, а міжнародно-правовий – для аналізу міжнародних антикорупційних стандартів, зобов'язань України та напрямів їх урахування в національному кримінальному законодавстві. Статистичний і документальний методи використано для опрацювання кількісних показників, матеріалів судової та правозастосовної практики, результатів діяльності антикорупційних органів, що сприяло визначенню тенденцій та проблем практичного застосування кримінально-правових

засобів протидії корупції. Завершальне значення мав метод правового моделювання, за допомогою якого сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства, оптимізації системи кримінально-правового реагування на корупційні прояви та адаптації міжнародного і зарубіжного досвіду до потреб правової системи України.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Значення результатів дисертаційного дослідження для науки та практики полягає в тому, що рекомендації та пропозиції, сформульовані автором дослідження, спрямовані безпосередньо на вдосконалення кримінально-правового забезпечення протидії корупції. Результати дослідження надають можливість вирішення багатьох проблемних питань у запобіганні корупції в Україні.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягають також в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції роблять певний внесок як у теорію кримінального права, кримінології, так й у правозастосовну практику.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Зражевського Олександра Володимировича «Кримінально-правове забезпечення протидії корупції» як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки і практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи в цілому, дисертація містить низку дискусійних питань, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем:

1. У дисертації значну увагу приділено дослідженню об'єктивних і суб'єктивних ознак основних складів корупційних кримінальних правопорушень. Водночас потребує додаткового пояснення використаний автором критерій віднесення конкретних складів до категорії «основних». Ураховуючи значну кількість кримінальних правопорушень, які законодавець відносить до корупційних, доцільно було б чіткіше визначити, за якими ознаками здійснювався їх відбір для поглибленого кримінально-правового аналізу та наскільки сформульовані за його результатами висновки можуть поширюватися на всю систему корупційних кримінальних правопорушень. Необхідність такого уточнення впливає і з поставленого автором завдання щодо аналізу саме «основних складів».

2. У дисертації достатньо ґрунтовно розкрито практичне значення одержаних результатів та визначено можливі напрями використання сформульованих автором положень і рекомендацій у законотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та освітній діяльності. Водночас у представлених матеріалах відсутні акти впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність відповідних органів, установ чи організацій, а також в освітній процес. З огляду на прикладний характер значної частини сформульованих автором пропозицій, їх практична апробація та документальне підтвердження впровадження сприяли б більш переконливому обґрунтуванню практичного значення одержаних результатів.

3. У роботі обґрунтовується необхідність удосконалення кримінально-правової протидії корупції шляхом комплексного поєднання криміналізації корупційних діянь, ефективних санкцій, конфіскаційних і фінансово-контрольних механізмів, а також інституційних та етичних інструментів запобігання корупції. Водночас така комплексність порушує питання про межі власне кримінально-правового забезпечення протидії корупції. Доцільно було б більш чітко розмежувати кримінально-правові, кримінологічні, фінансово-контрольні, організаційні та етичні засоби, а також визначити характер їх взаємодії. Це дозволило б конкретизувати авторське розуміння системи кримінально-правового забезпечення протидії корупції та уникнути надмірного розширення її змісту.

Поряд з тим, необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосуються дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального законодавства та кримінологічних досліджень.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертація Зражевського Олександра Володимировича на тему: «Кримінально-правове забезпечення протидії корупції» написана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертаційне дослідження містить посилання на використані автором джерела, відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та

наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано і робота О.В. Зражевського є самостійним монографічним, оригінальним науковим дослідженням. Під час вивчення та аналізу дисертації, наукових публікацій автора дослідження не виявлено фактів порушень академічної доброчесності.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Зражевського Олександра Володимировича на тему: «Кримінально-правове забезпечення протидії корупції» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права і кримінології та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

Дисертаційна робота Зражевського Олександра Володимировича на тему: «Кримінально-правове забезпечення протидії корупції» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Зражевський Олександр Володимирович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, доцент

Ольга ПАВЛЮХ